

”Överallt poesi” tre fortbildande föreläsningar våren 2021 för bibliotekspersonal och litteraturförmedlare.

av Magnus William-Olsson

Föreläsning 3. Poesi på bibliotek

Välkomna till Tranströmerbiblioteket! Jag heter Magnus William-Olsson, är poet och redaktör på poesikritiksajten Örnen och Kråkan, som i en ny upplaga varje onsdag morgon kl 07.00 gratis för alla bringa kunskap om aktuell poesi på svenska med hjälp av Sveriges främsta poesikritiker.

Det här är den tredje och sista föreläsningar om poesi som Örnen och Kråkan producerar tillsammans med Poesibazaren vid Stockholms Stadsbibliotek och Regionbiblioteket i Stockholm. Föreläsningarna pågår i 30 minuter och under det att jag talar och efteråt kan alla som vill diskutera det sagda i facebookgruppen ”Poesi på bibliotek”.

Utgångspunkt och kurslitteratur för den här fortbildningen är den kritiska kalendern POESIÅRET som Örnen och Kråkan gör med tanke just på er och alla andra som behöver hålla koll på och kunna informera om den svenska poesin.

skaffa genom
ornenochkrakan.se
eller nätbokhandeln

POESIÅRET 2020
LITTERATURKRITISK KALENDER

ÖRNEN OCH KRÅKAN
www.ornenochkrakan.se

Regionbibliotek
Stockholm

BIBLIOTEKETS
poesi
BOKBAZAR

I årets nyutkomna kalender, den som ni ser på bild här, skriver Elias Hillström om den branta och smått fantastiska utveckling han som poesiintresserad bibliotekarie erfarit och i hög grad varit med om att skapa vad gäller poesin betydelse i Stockholms Stadsbiblioteks verksamheter sedan början på 00-talet. En utveckling som utan tvekan varit avgörande för hela biblioteket utveckling. Poesiarbetet har så att säga fungerat som ett avantgarde i den utveckling som i stort går mot den uppmärksamhetens kultur jag talade om i förra föreläsningen. Även om det finns parallella utvecklingar som går åt andra hållet – tillägger jag för anknyta till en liten diskussion om detta som Ida Westin initierad i Facebookgruppen efter förra föreläsningen. Hur som helst, ni som lyssnar på mig nu. Se till att kalendern finns på era bibliotek.

Dagens ämne är just Poesi på Bibliotek och jag ska luta mig en del mot Elias essä, mot en artikel av Alice Thorburn för en KB-antologi - om poesiarbetet på Stockholms Stadsbibliotek och även på Lisa Gidlöfs masteruppsats om Poesibazaren framlagd i Uppsala för ett och ett halvt år sedan, på biblioteksvetenskapen.

När vi startade Örnen och Kråkan för nu fem år sedan tog jag mig runt på en massa av landets bibliotek och gjorde korta intervjuer där jag bad nån ur personalen rekommendera en diktsamling. Det gav mig en intressant inblick i hur det faktiskt stod till med poesin och poesiarbetet på de olika biblioteken. De visade sig nästan helt och hållet hänga på om det fanns nån och helst fler än en i personalen som själv var lite intresserade av poesi. De flesta jag träffade, blev snarast förskräckta när jag bad dem rekommendera en diktbok framför kameran: "Nej, nej.... jag läser inte så mycket poesi utbrast de generat. "Okay, finns det nån annan här som du tror skulle kunna rekommendera en bok?" Ofta fanns det nån som var extra ansvarig för poesihyllan och när jag fick fatt i den personen visade det sig inte sällan att hen var allvarligt intresserad, ibland skrev hen dessutom själv dikter. Men nästa alltid vilade en stor ensamhet kring det här intresset, ibland fick den där ensamheten ett rörande uttryck i en ytterst välvårdad poesihylla. På en del bibliotek fanns ohyggligt ompysslade poesihyllor, där någon ordnat och skyltat med stor känsla och omsorg. Men för det mesta "för krårkorna" som det heter – eftersom utlåningen nästan alltid var svag.

Och ensam är det ju inte så lätta göra nåt. Nätverk, tänkte jag då. Varför har nätverkskulturen så liten plats i biblioteksvärlden? Det är klart att alla inte kan vara intresserade av poesi, men de enstaka som ÄR det varför har de ingen kontakt med varandra, över biblioteks-, kommun- och regiongränser?!

Kanske tycker ni att jag alltför mycket upprepat detta under de här föreläsningarna. Men jag gör det ändå en gång till: poesi är inte konsumtionskultur. Poesin är som sådan, till själva sitt väsen, förbunden händelse, framförande och görande. Det jag kallade uppmärksamhet i den förra föreläsningen. Poesi är uppmärksamhetskultur. Visst kan man sitta och läsa dikter för sig själv och tyst, men inte ens då handlar det om att konsumera eller "ta in", utan om att möta och aktualisera och pröva och framföra och göra. Poesi är en förkapitalistisk konstform, den kan inte helt

kommodifieras och förvandlas till vara. Poesi är inte en vara, utan ett "göra". Den beror av sammanhang, av samspel, av lek, av samtal och tolkning.

Det är också här poesins potentialitet finns som avantgarde för och drivande i utvecklingen av biblioteket som kulturinstitution.

Dikter syftar, sa jag senaste, alltid till läsarens eget, hennes levande liv. Poesihyllan, som jag älskar – vill jag påpeka, det är ett fantastiskt fenomen!: estetiskt, kritiskt, historiefilosofiskt, scenografiskt, och rituellt. Poesihyllan markerar platsen där dikt på olika vis övergår i händelse och liv, platsen för *verkets* möjliga *verkan*. Poesihyllan är en resurs som de flesta bibliotek har, men som få utnyttjar så som den skulle kunna utytjas..

Jag brukar framhålla och förorda att det i varje bibliotek, litet som stort, bör finnas en plats där poesi på olika sätt kan hända, till vilken besökare och personal kan knyta en förväntan på poetiska händelser. Poesihyllan är då en jättebra utgångspunkt. Sätt dit ett par stolar, en mikrofon, ett utställningsbord, en "veckans diktsamling" och vipps finns där en plats som väcker förväntningar om samtal, upplevelser och händelser.

Där kan man göra saker för besökarna, men – och det är lika viktigt – där man kan också göra saker som riktar sig inåt i organisationen, mot personalen. En uppmärksamhetens kultur måste vara inbjudande och inkluderande. Alla som jobbar på biblioteket måste förstås inte älska dikter, men alla måste känna sig inbjudna att vara med. Det är precis som i all lek – och jag gillar av olika skäl att tänka mig poesin som lek. Den stora tyska filosofen Hans Georg Gadamer har skrivit en underbar bok där han beskriver lekens fundamentala socialitet. För den som inte är med och leker är leken lika absurd och obegriplig som den är självklar för de lekande. Därför är öppenheten och inkludering också av de på som inte tror sig intresserade, avgörande.

Det var med sådana tankar i bakhuvudet jag för nu långt mer än tio år sedan hörde av mig till dåvarande stadsbibliotekarien i Stockholm, Inga Lundén, och föreslog att vi skulle inrätta det som rätt snart blev POESIBAZAREN i ett av de så kallade "bananrummer" i Asplundhuset på Sveavägen.

Ganska snabbt formerade sig en grupp intresserade bibliotekarier kring Bazaren som lät fantasin och erfarenheterna under vägen forma olika verksamheter som kom att vitalisera hela stadsbiblioteket och inspirera andra i andra delar av Sverige att på egen hand och i enlighet med sina erfarenheter under vägen utveckla andra former och idéer som betonar poesin som händelse, verkan och görande.

Elias beskriver i sin essä utvecklingen kronologiskt. Läs den. Det ska jag inte göra här. Jag ska istället ta upp några exempel, tänka lite kring dem och så ska jag sluta med att reflektera kring vad jag önskar mig och hoppas på för poesiarbetet på bibliotek i stort och i hela Sverige framöver.

Bazaren är ett koncept som också involverar förlag och andra litterära aktörer utanför biblioteket. Den rymmer också en ekonomisk modell för detta. Jag ska inte gå in på den här. Elias skriver om det i sin essä.

Vad gäller externa samarbeten är ju förhållanden också väldigt skilda på olika bibliotek. Stockholm och några andra större städer är privilegierade genom att där finns många förlag, organisationer och andra att samarbeta med. Så är det ju långtifrån överallt. Men principen tror jag är viktig. Bibliotek som vill arbeta med poesi måste sträcka sig ut mot de lokala aktörer man har omkring sig, aktivt bjuda in dem till samarbeten. Och eftersom poesin online, som jag talade om i förra föreläsningen, är folkrörelse så finns det garanterat runt vartenda bibliotek personer som ägnar en stor del av sin tid åt att skriva och läsa poesi. Man bör helt enkelt inventera de externa resurserna omkring en, och invitera dem till samarbete.

Ett jättebra sätt att locka fram dom där som är intresserade är att annonsera och genomföra *Öppen scen*-uppläsningar. Det gäller att göra det enkelt att vara med. Har man möjlighet kan man deala med nåt ställe i närheten, en pub, ett kafé eller en pizzeria, så att de som vill kan gå ta en öl eller en kaffe efter uppläsningen. Ofta måste man göra öppen scenprogram några gånger innan poeterna hittar dit. Om det inte kommer så många, kan ni som arrangerar passa på att läsa andras poesi, klassiker kanske som är copyrightfria. Och när det väl kommer folk gäller det förstås att bonda, nätverka och få dem att vara med och arrangera nästa kväll.

Det är som sagt var viktigt att alla som vill kan vara med och leka. Ett enkelt format för det i Bazaren har varit: Månadens diktsamling. Där någon ur personalen presenterar en aktuell bok – det kan vara en poesibok, men det kan också vara en bilderbok som har särskilda poetiska kvaliteter, eller kanske en roman om en poet (som Elin Cullheds nyligen hyllade *Eufori* om Sylvia Plath). Man kan göra ett schema så att alla som jobbar nån gång då och då håller i presentationen. Det skapar händelse kring poesihyllan. Det behöver verkligen inte vara betungande. Det räcker med att någon talar lite om boken och läser några dikter/exempel.

Ett program som jag tycker är fascinerande, också för att det säger något om vad poesi och poetisk uppmärksamhet kan vara har bibliotekarien Linda Isaksson kommit på och jag vet att flera tagit upp det i olika varianter på andra bibliotek. Linda kallade det helt enkelt "Stickpoesi" och det går så till att man tar med sig sitt handarbete till biblioteket och läser dikter för varandra medans man de andra handarbetar. Det som gör konceptet så intressant är dels förstås att vävandet och det textila historiskt och etymologiskt är förbundet med poesi, litteratur, läsande och skrivande. Ordet "text", samma ord som "textil", är ett bara ett uttryck för det – att läsa en text är att upprepa texten, men också att repa upp den. Och väven, stickningen, knypplingen, etc är för förstås också ett berättande och ett betecknande. Litteraturprofessorn Annelie Bränström-Öhman i UMEÅ skriver just nu en bok om just detta samband, vet jag. Men handarbete är också en uppmärksamhetsform. När man stickar eller diskar eller meckar med motorer och så att säga har delar av sin uppmärksamhet riktad

mot nåt annat, öppnar sig också medvetandet på ett särskilt sätt till exempel för poesi. Det tror jag alla kan känna igen.

Det där är mycket viktigare än man kan tro eftersom poesi är så starkt förbundet med "låsningar". Det finns inge litteraturform som väcker sådan nervositet och så mycket känsla av oförmåga och rädsla som poesi. Fortfarande är det så. "Jag fattar inte", "jag känner mig bara dum", "Jag är inte GJORD för poesi", " jag läser romaner", "jag fick nog av diktanalys i skolan" – det finns hur mycket låsningar som helst kring poesi.

Ett av poesibazarens programformat, "Prova på poesi" tycker jag är värt att lyfta fram i denna kontext. Man sänker bara tröskeln maximalt – du behöver inte kunna nånting, aldrig ha läst en enda dikt, inte ens ha ett hum om vad poesi är – men kom med och prova. Sen är det egentligen bara att turvis läsa högt och prata om konkreta dikter. Om inga frågor kan vara för dumma eller enkla, faller sig samtalet av sig självt.

Till sist ska jag visa ett sätt att göra med poesi som jag är mycket förtjust i. Det är utvecklat av Irene Karlbom Häll som är litteraturutvecklare i region Sörmland.

<https://www.youtube.com/watch?v=30ZpOKbewQE>

Som ni ser är det en sorts reklamfilm. Men den visar ändå på principen. Jag tycker att konceptet är intressant av flera skäl. Dels återknyter det till poesins ursprung i dansen – metrikens *versfötter* är bara en av många belegg för att poesi har dansats. Och förbindelsen mellan poesi, rörelse och dans är inte bara historisk relevant. Alla som har erfarenhet av barn och förskolor vet ju att ord, sång, rörelse och lek samspelar i vår tillblivelse som språkliga varelser. Och rytm är i grunden ett somatiskt, ett kroppsligt fenomen,

Men i den auktoritära litteräritet som fortfarande helt dominerar och genomsyrar bibliotek, med dess tystläsningsnorm, dess inriktning på det kognitiva, på kommunikation, information, ordning och lärdom, är kroppen en styggelse. Det är en av grundorsakerna till att bibliotek fortfarande har sådana problem med poesi som konstform. Därför tycker jag att poesigympan är så förebildlig, även om det ju inte direkt handlar om nåt exstatiskt rejv-dansande, utan om kontrollerad rörelse i lingiansk upplysningsanda.

I den första föreläsningen talade jag om hur digitaliseringen upphävt gränserna mellan proffs och amatörer, hur alla numera kan publicera sig och hur hierarkierna på poesifältet fallit. I den andra föreläsning lanserade jag poesin som uppmärksamhetens kont och idén om bibliotekens framtid i tecknet av en uppmärksamhetens kultur.

Det finns numera många bibliotek där man framgångsrikt arbetar med poesi. Jag känner förstås långtifrån till allt som sker. Men till exempel i Tranås Stadsbibliotek gör Magnus Grehn och andra fantastiska saker. Poesigalleriet i Göterborgs stadsbibliotek är en systerverksamhet till Poesibazaren som anförd av Miriam Lannge

Lidin har rikt utbud av poesiprogram, på Frölunda bibliotek gör de superspännande poesigrejer, Lindängenbiblioteket i Malmö gör sina fascinerande poesiremixer. Jag har nyligen hållit workshop, och ska snart hålla en till för biblioteksfolk i Söderköping med omnejd, som ska hålla poesifestival i sommar tillsammans med den berömda lokala bokhandeln. Med indirekt biblioteksanknytning kan man nämna Sorsele Poesisällskap fantastiska verksamhet. Exempelen är många och visar på att poesin, just genom att det är en litteraturform som är knuten till händelsen och görandet kan fungera som en hävstång för en utveckling som anpassar och öppnar biblioteken och deras verksamheter för den nya postdigitala offentligheten – där biblioteken blir alltmer diversifierade i sina verksamheter. Att få tag på läsvärd litteratur är ju numera hur enkelt som helst. Den finns i närmaste lur. Men att göra litteraturen till en offentlig angelägenhet, att samtala om och utifrån, att pröva, att debattera, kritisera, lära sig umgås gbenom, det vill säga att ge de litterära verken en verkan i världen, i våra liv, i samhällsutvecklingen och skapandet av framtid – det är något man inte kan göra på egen hand. Till det behövs bibliotekens resurser och kunnande. Och kommer att behövas än mer framöver.

Om jag skulle få drömma lite om framtiden, så skulle den drömmen handla om att alla dessa initiativ och alla dessa fantastiska personer som jobbar med poesi på bibliotek fick mer kontakt med varandra, att den kommunala och regionala gränserna bröts och man kunde börja göra fler saker i samarbete. Jag är absolut inte emot det lokala som sådant, tvärt om, det lokala måste vara utgångspunkten och är en av bibliotekens styrkor, men numera är det ju lätt och möjligt att samarbeta - om program, idéer och resurser. Poesitävlingar, skypeuppläsningar, gemensamma online-comunities, koordinerade poesiturnéer – möjligheterna är oändliga. Och den främsta vinsten vore att de som är intresserade av poesi, och som nu ofta är ensamma, skulle få ett sammanhang och en arena för sitt intresse.

Örnen och Kråkans ambition är på alla sätt bidra till sådant nätverkande. Vi har outsinliga kunskaper och om det är nåt vi inte kan gör själva vet vi alltid vem som kan gör det på poesin fält. Vi kommer gärna till er, håller workshops och fortbildningar och ni kan alltid bara sända oss ett mail om ni undrar över något i poesivärlden.

Jag har ett enkelt förslag. Lördagen 11 och söndagen den 12 september hålls den årliga POESIMÄSSAN här på Tranströmerbiblioteket i Stockholm. Där samlas traditionellt hela poesiverige. *Inshallá* är vi alla då vaccinerade. Kom hit då – ta ett par dagar i Stockholm, så ska jag och de andra på Örnen och Kråkan och på Poesibazeran, guida er och föra er samman med olika möjliga samarbetspartners. Kanske kan vi också då få mer substans i det ... ja, Nätverk de här föreläsningarna byggt vidare på genom att samla era alla fram skärmarna. Förbindelsecentral, för info och kontakt, är allt fortgent Facebokgruppen "Poesi på bibliotek"

Och vill ni att jag, själv eller med andra, kommer till er och håller workshops om poesin i alla dess aspekter, är det bara att sända ett mail. Tack ska ni ha. Här kommer till sist lite info! Och glöm nu inte att gå på på Facebook och kommentera